

UYUSHMAGAN YOSHLAR KELIB CHIQISH SABABLARI

Otabayeva Fotima Kamol qizi

Urganch davlat pedagogika instituti

“Umumiy psixologiya va boshlang’ich ta’lim” kafedrası o‘qituvchi -stajyori

90 431 14 05

otabaevafotimajon@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlarning ijtimoiy tuzilmaning barqaror rivojlanishidagi o‘rni tahlil qilinadi. Unda ilmiy ta‘rif berilgan va yoshlarning jamiyat rivojlanishidagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada O‘zbekistonda yoshlarni jamiyatimizning faol ijtimoiy guruhi sifatida shakllantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mohiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, ijtimoiy guruh, innovatsiya, uyushmagan yoshlar, passiv yoshlar, faol yoshlar, ijtimoiy-innovatsion faoliyat.

Аннотация: В данной статье анализируется роль молодежи в устойчивом развитии социальной структуры. Дается научное определение и анализируется роль молодежи в развитии общества. Также в статье раскрывается суть реализуемых в Узбекистане реформ по формированию молодежи как активной социальной группы нашего общества.

Ключевые слова: молодежь, социальная группа, инновации, неорганизованная молодежь, пассивная молодежь, активная молодежь, социально-инновационная деятельность.

Abstract. This article analyzes the role of youth in the sustainable development of the social structure. It gives a scientific definition and analyzes the role of youth in the development of society. Also, the article reveals the nature of the reforms being implemented in Uzbekistan to form young people as an active social group of our society.

Key words: youth, social group, innovation, unorganized youth, passive youth, active youth, socio-innovative activity.

XX asr oxiriga kelib xalqimiz taqdirida butunlay yangi tarixiy davr boshlandi. Tarix tajribasi shuni ko‘rsatadiki, qaysi davrda, qaysi davlatda, qanday tuzumda bo‘lishidan qat‘i nazar barkamol avlodni yetuk insonlar qilib tarbiyalash, birinchi navbatdagi ustuvor vazifa bo‘lib hisoblangan. Inson shaxsini, uning yuksak ma‘naviy fazilatlarini kamol toptirish milliy istiqloq mafkurasini shakllantirish, yosh avlodni boy madaniy merosimiz hamda tarixiy qadriyatlarimizga hurmat, mustaqil

vatanimizga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalash barchamizning oldimizda turgan muhim vazifalardan biridir

Prezidentimiz tomonidan belgilab berilgan ustuvor vazifalar qatorida uyushmagan yoshlar bilan ishlash, bu qatlamini o'rganish, ularni birlashtirish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lib turibdi.

O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi fikrimizning yaqqol misoli bola oladi. Shu jumladan, Yurtimizda tashkil etilayotgan yangi davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, umumta'lim maktablari, oliy o'quv yurtlari, nufuzli xorijiy universitetlarning filiallari, zamonaviy IT-parklar, madaniyat muassasalari va sport inshootlari, mutlaqo yangi namunadagi ta'lim maskanlari — "Prezident maktablari", "Temurbeklar maktabi", "Ijod maktablari" bugungi globallashuv sharoitida raqobatga qodir bo'lgan yetuk kadrlarning yangi avlodini tarbiyalashga xizmat qilmoqda.

Konsepsiyaning maqsadi — yoshlarni jismonan sog'lom, ma'naviy yetuk insonlar etib tarbiyalash, ilmiy va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga ko'maklashish, huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini samarali himoya qilish hamda mamlakatda amalga oshirilayotgan demokratik, ijtimoiy va iqtisodiy islohotlarga faol jalb qilishdan iborat.

Mamlakat aholisining 18,9 mln. nafari yoki 54 foizini 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar va bolalar tashkil etadi. Yoshlarning 9,5 millioni erkak, 9,4 millioni esa ayol jinsiga mansubdir.

Uyushmagan yoshlar qatlami qanday qilib vujudga keldi? Ular jamiyatning qanday qatlami? Bu savollarga javob topish uchun bir raqamga e'tibor qaratsak, bugun O'zbekiston aholisi 32 milliondan oshgan bo'lsa, shularning 10 milliondan ortig'i yoshlar, bu o'n million yoshlarning deyarli yarmidan ko'prog'ini uyushmagan yoshlar tashkil qiladi. Endi savol tug'uladi, uyushmagan yoshlar jamiyatning qanday qatlami? Uyushmagan yoshlar ayni bir vaqtda biror-bir kasb-hunar yoki ta'limning ma'lum bir qismida faoliyat olib bormayotgan, oliy yoki o'rta maxsus ma'lumotga ham ega bo'lmagan, tayinli ish bilan ta'minlanmagan yoshlar tushuniladi. Bizning jamiyatimizda bu qatlamning yosh guruhlari o'rtacha 19-24 hamda 26-30 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil qiliyapti. Birinchi guruh yoshlari asosan o'rta-maxsus ta'lim bitiruvchilari bo'lib, ular kollejlarda hamda akademik litseylarni tugatib, yo oliy o'quv yurtlariga hujjat topshirishadi, yoki o'z sohasi bo'yicha ish berayotgan idora va tashkilotlar bilan shartnoma tuzib ishga qabul

qilinadilar, lekin ularning barchasi ham ishda qolib, uni davom ettirishmaydi. Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning bitiruvchilarining faqat 10 foizigina birinchi yili o'qishga kira olayapti xolos. Qolgan yoshlar o'qishni davom qilish uchun qayta tayyorlanishadi, boshqalari esa o'qishni ham davom ettirishni istashmaydi, tayinli ishga ham joylasha olmaydi, bular uyushmagan yoshlar qatlamining birinchi guruhi hisoblanadi. Ikkinchi guruh yoshlari esa o'qishni davom ettirmagan, xalqimiz tili bilan aytganda "Qora mehnat" orqali u yer, bu yerda kunini o'tqazib yurgan, yoki oliy o'quv yurtini tugatib, yetarli ko'nikma va malakaga ega bo'la olmaganligi tufayli, o'z sohasida ishi yurishmagan ularning tili bilan aytganda "o'ziga loyiq ish" topolmagan katta yoshdagi yoshlarni kiritishimiz mumkin, bularning esa uyushmagan yoshlar qatlamining ikkinchi guruhi sanaladi. Bundaylarni hozirda har yerda ko'rishimiz mumkin. Ularning ko'pisi o'ziga mos ish topa olmaganidan xorijga ish izlab ketayotgani hamda u yerda pul topish uchun nihoyatda jirkanch, qabih ishlarga qo'l urayotganini ham aytishimiz lozimdir.

Yoshlar jamiyatning ijtimoiy tuzilishidagi eng murakkab guruhlardan birini tashkil qiladi, chunki yoshlarning o'zi heterojen va ularning ehtiyojlari va qiziqishlari har xil darajada va darajalarda shakllangan. Shu nuqtai nazardan, uning ijtimoiy qatlam yoki guruh yoki boshqa ijtimoiy guruhlar tarkibidagi birlik sifatida mustaqilligi masalasi dolzarbdir. Bundan tashqari, dunyoda globallashuv jarayoni sharoitida ularning umumiy maqsad va manfaatlar asosida birlashishi, jamiyat taraqqiyotidagi roli va jamiyatning ijtimoiy tuzilishining asosini tashkil etuvchi kuch sifatida mamlakatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy tez o'zgarib borayotgan dunyoda bozor munosabatlarning rivojlanishi sharoitida yoshlar muammolarini tubdan o'rganishga ehtiyoj ortib bormoqda. Bugungi kunda yoshlar manfaatlarini ro'yobga chiqarish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilanmoqda. "Biz yosh avlodning fuqarolik pozitsiyasini va faolligini mustahkamlash, farzandlarimizni mustaqil fikrlashga o'rgatish, xalqaro maydonda raqobatlashishga tayyor bo'lish, etuk mutaxassis bo'lish uchun zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish uchun astoydil harakat qilmoqdamiz." Shu nuqtai nazardan, yangi O'zbekiston yoshlarining ijtimoiy-innovatsion jarayonlardagi o'zgarishini sotsiologik o'rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Avvalo yoshlar tushunchasini aniqlash kerak. Ushbu masala bo'yicha olimlarni shartli ravishda ikki guruhga bo'lish mumkin: ularning jamiyatda mavjudligini mustaqil ijtimoiy guruh sifatida tan oladiganlar (O. I. Bely, N. B.

Gorbacheva, V. V. Davnis, O. A. Donskiy, S. O. Elijev, A. I. Kovaleva, V. A. Lukov va boshqalar). birinchi guruhga, shuningdek L. L. studen, M. yu. nemislar va boshqalarni ikkinchi guruhga kiritish mumkin. Ikkinchisining fikriga ko'ra, yoshlarni mustaqil ijtimoiy birlik sifatida emas, balki faqat yosh nuqtai nazaridan tahlil qilish mumkin. Biroq, ular yosh chegarasi nuqtai nazaridan bir fikrga ega emaslar. Xususan, Agar N. I. Markova, S. O. Yelishhev, A. F. Radchenko yoshlarni 14 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan shaxslarga bo'lish orqali o'rganish haqiqiylikini ta'minlashni asoslasi, u holda O. I. Bely ularni uch guruhga ajratadi: 14 yoshdan 18 yoshgacha, 18 yoshdan 22-25 yoshgacha, 25 yoshdan 30 yoshgacha. 30 yosh, V. V. Davnis ularni uch guruhga ajratadi: voyaga etmaganlar (15-19 yosh), kattalar (20-24 yosh) va kattalar (25-29 yosh).

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, tadqiqotchilar yoshlarning alohida ijtimoiy guruh ekanligi va uning ichki tuzilishi qanday ekanligi to'g'risida yakdil fikrga ega emaslar. Yoshga qo'shimcha ravishda, yashash joyi, yoshi, ma'lumoti, oilaviy (ijtimoiy) holati kabi omillardan qaysi biri ularning jamiyatning ijtimoiy tuzilishidagi o'rnini aniqlashi mumkinligi to'g'risida ham kelishuv mavjud emas. Yuqorida aytilganlarning barchasini bitta tizimga birlashtirish va o'rganish orqali yoshlarning butun mohiyatini ochib berish qiyin. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, bizning fikrimizcha, yoshlar tushunchasini aniqlashni murakkablashtirmasdan, uni quyidagi guruhlarga bo'lish mumkin:

1. Maktabgacha yosh-1 yoshdan 7 yoshgacha (bolalar);
2. Maktab yoshi-7 yoshdan 16 yoshgacha (o'smirlar);
3. 16 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar (etuklikka erishgan).

Yosh guruhlarini ushbu tartibda tasniflash yoshlarni aniqlashni osonlashtiradi: birinchidan, yosh nuqtai nazaridan; ikkinchidan, ularning jamiyatdagi o'rne va ahamiyati; uchinchidan, mamlakat aholisi tarkibidagi demografik holat.

Bizning fikrimizcha, yoshlarning ijtimoiy guruhini quyidagicha aniqlash mumkin: yoshlar jamiyatning ijtimoiy guruhi, oila a'zosi, millat yoki xalqning vakili, fuqaro, moddiy va ma'naviy qadriyatlarning yaratuvchisi va iste'molchisi, u yoki bu mafkuraga nisbatan noyob maqomga ega bo'lgan, turli avlodlarni bog'laydigan va ishtirok etadigan mustaqil sub'ektdir. jamiyatning barcha sohalarida va faoliyatida, shuningdek, mamlakat kelajagi uchun javobgar. Ushbu ta'rif yoshlarning huquqlari, majburiyatlari va manfaatlarini umumlashtiradi. Bu uning maqomini, jamiyat va mamlakat rivojlanishidagi o'rnini aniq tushunishga yordam beradi. Ushbu ta'rif, boshqalardan farqli o'laroq, yoshlar mustaqil ijtimoiy guruh sifatida mustaqil maqomga ega degan fikrni bayon qiladi. U, birinchi navbatda, mamlakat aholisini

tashkil etuvchi, uning tabiiy o'sishini va uni yo'q qiladigan qismini to'ldirishni ta'minlaydigan muhim guruhlardan biridir.

Ikkinchidan, yoshlar mamlakatning asosiy mehnat resursidir. Aholining bir qismining qarishi va kamayishi (o'limi) ob'ektiv jarayondir; uchinchidan, yoshlar jamiyatda va oilaning muhim a'zosi sifatida alohida o'rin tutadi; to'rtinchidan, yoshlar millatning qo'riqchisi va himoyachisi rolini turli tahdidlar va dushman kuchlardan himoya qiladi; beshinchidan, yoshlar mamlakat harbiy qudratining asosini tashkil etadi. Shuningdek, u milliy xavfsizlikni ta'minlashda asosiy kuch bo'lib, uni tashqi va ichki dushmanlardan himoya qiladi; oltinchidan, yoshlar millat taraqqiyotining uzluksizligini saqlaydigan kuchdir. Uning omon qolishini ta'minlaydigan asosiy omillar shundaki, ular o'zlarining yutuqlarini tushunishadi va faxrlanadilar, o'z millatining manfaatlarini anglaydilar, taraqqiyot uchun fidoyilik tuyg'usiga ega bo'ladilar va vaqt va makondagi o'zgarishlarga mos ravishda rivojlanishga moslashadilar.

Shu bilan birga, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, yoshlar o'rtasida tabaqalanish iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy va intellektual sohalarda yuz berishi mumkin. Bu, birinchidan, jamiyatdagi odamlarning jismoniy, intellektual, hayotiy, iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy va ta'lim imkoniyatlari va turmush tarzining xilma-xilligiga, ikkinchidan, davlatning iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy sohalardagi faoliyatiga bog'liq.

Yoshlarning tabaqalanishiga quyidagilar ta'sir qiladi: moddiy va ma'naviy boyliklardan foydalanishda ish, adolat va tenglik yo'qligi; ta'lim va boshqaruv tizimida korrupsiyaning mavjudligi; agar yoshlarga oid qonunlar va qarorlar rasmiy va amalda amalga oshirilmasa; iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy sohalardagi inqirozlar; davlat siyosatini amalga oshirishda sustlik yoshlarga nisbatan; yoshlarning ilm-fan, texnika va texnologiyalarni o'zlashtirishga bo'lgan istaklari va intilishlarining "pasayishi"; yoshlarni oiladan va kollektivlik ruhidan begonalashtirish.

Ushbu jarayonni bartaraf etish yoki uni minimallashtirish uchun yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonida muhim rol o'ynaydigan ijtimoiy-innovatsion faolligini oshirish zarur.

Yoshlarning ijtimoiy-innovatsion faolligining oshishi deganda (jamiyatning ijtimoiy tuzilishidagi o'zgarishlar (rivojlanish va inqirozlar) asosida ularning ongi va dunyoqarashida progressiv rivojlanishga yo'naltirilganlik va maqsadga muvofiqlikni shakllantirish, yagona kuch sifatida birgalikda ishlash zarurati, mavjud bo'lgan umumiy muammolarni bartaraf etish tushuniladi. Ushbu muhim vazifa mamlakat yoshlar siyosatining ustuvor yo'nalishi hisoblanadi.

Davlat tomonidan yangi ish o'rinlari yaratish, yoshlarni jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlariga "moslashtirish" ga qaratilgan tadbirlar, xususan, ishlab chiqarishdagi tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, yoshlarning malakasini oshirish va yangi yo'nalishlarga muvofiq yangi ko'nikmalarni shakllantirish kabi tashkiliy-amaliy chora-tadbirlar ularning ijtimoiy-innovatsion faolligini oshirishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston Strategiyasi. Toshkent shahri. "O'zbekiston" Nashriyoti, 2021.
2. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 8-jild. Toshkent, "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat nashriyoti, 2004.
3. "Yoshlar-kelajak quruvchilari"shiori ostida uyushmagan yoshlar bilan ishlashda natijalarga erishishning ilmiy - amaliy masalalariga bag'ishlangan respublika konferensiyasi. Toshkent shahri.: "Yangi asr avlodi", 2017 yil.
4. Latipova U. TALABALARDA IJODIY FAOLLIK MOTIVATSIYASI NAMOYON BO 'LISHINING PSIXOLOGIK MEZONLARI //TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 193-195.
5. Белый О.И. Определение понятия "молодежь". М.: Теория и практика общественного развития, 2012, №12.